

KORIJENI REVOLUCIJE U KUR'ANU*

UDK 28-23-254

Muddathir ABDAL-RAHIM

U pokušajima da objasne suvremena kretanja i obnove u islamskoj misli, posebno njene revolucionarne aspekte i izraze, veliki broj zapadnih autora (kao i veliki broj njihovih sljedbenika i učenika širom samog muslimanskog svijeta) su pokazali tendenciju prikazivanja iznimno jednostranog i upornog zanimanja za krize u ekonomskim i društvenim uvjetima života suvremenog muslimanskog društva koje su vezane za pojave kao što su inflacija, urbanizacija i nagli porast broja stanovnika do te mjere da su gotovo u potpunosti isključili vitalni značaj uloge islama i islamskog učenja u formulaciji stavova i mobilizaciji pojedinaca i grupa u ovim društvenim i političkim djelovanjima.¹

Ovdje iznosimo mišljenje da bi se u cilju ozbiljnijeg i preciznijeg pristupa izučavanju ove pojave trebalo uzeti u obzir ne samo ekonomske i društvene faktore, koji nedvojbeno jesu osnova stvaranja uvjeta za bilo kakvu vrstu pokretanja masa,

ali također (i to naročito kada su u pitanju svjesne muslimanske grupe i društva) i ulogu sistema vrijednosti i ideja; a ove ne samo kao puke posljedice ili odraze ekonomskih i socijalnih uvjeta kako se to implicitno sugerše ili čak eksplicitno izlaže u nekim tekstovima koje možemo smatrati karakterističnim za prvi, tj. gore navedeni pristup², već kao društveno operativne principe ili faktore koji su jednako bitni sami po sebi kao i svojom ulogom u određivanju smjera i karaktera društvenog kretanja i historijskih promjena.

Osnovni razlog zašto je ovo posebno važno kada govorimo o muslimanskim grupama i društvima je to da u islamu, za razliku od većine drugih sistema mišljenja i načina življenja, materijalna i duhovna komponenta ne predstavljaju dihotomne sfere iskustva već jedan kontinuum, dok u zapadnoj – kršćanskoj etici na primjer, religija i politika predstavljaju različite i principijelno odvojene sfere života i društvene organizacije³,

u islamu ne postoji takva distinkcija. Islamsko učenje prožima sve aspekte života i ljudskog iskustva uključujući političku misao i djelovanje, tijesno ih povezujući i dodjeljujući im etički smisao i vjerski značaj.

Upravo u ovom kontekstu se revolucionarna misao ili djelovanje u muslimanskim društvima, bilo da je riječ o historijskim ili savremenim pojavama, najbolje može razumjeti a njihove korijene pronaći u samom učenju Kur'ana, koji je za muslimane, što treba istaći, posljednja Božija Riječ upućena čovječanstvu. Stoga je, kao takva, vrelo i osnovni izvor svih vrijednosti koje nude čovjeku najispravniji put u njegovu pregnuću ka postizanju sreće na ovom svijetu i spasa u životu nakon smrti; to je jedini kriterij po kom će na koncu da se sude sva djelovanja kako osobna tako i društvena.

U srži Kur'anskih učenja koja imaju politički značaj leži ideja da čovjek, ukoliko želi da se ozbiljuje u životu na ovom svijetu i da se nada spasenju

* Prijevod teksta: *The Roots of Revolution in the Qur'an, Dirasat Ifriqiyya, issue no. 3* (Rajab 1407/April 1987): 9-20.

¹ Vidjeti, na primjer, P. J. Vatikiotis: *Islamic Resurgence A Critical View*, A.E.H. Dessouki (Ed): *Islam and Power*, London, 1981., naročito str. 195; Albert Hourani: *Conclusions in J.P. Piscatori* (Ed): *Islam in the Political Process*, London, 1983., naročito str. 226-227; i Samir Amin: *Une Economie politique du fondamentalisme Islamique? U Peoples Mediterraneens 21* (Paris, Oct.

Dec: 1982); Vidi, međutim, i B. Lewis: *The Return of Islam* objavljeno u *Middle East Review* I, Vol. XII No. 1, 1979. i Malcolm Kerr: *Harakat al-Ihya' al-Islamy wa Madhahiruha al-Mu'asira, u al-Siyasa al-Dawliyya*, no. 61, (Kairo, Juli 1980.)

² Tako u gore spomenutom tekstu P. J. Vatikiotis piše: "Obzirom na rastuće i očigledno nerješive ekonomske i društvene probleme uzrokovane ubrzanim promjenama, nije toliko začuđujuće da se ljudi u potrazi za

nekom drugom ovosvjetskom formulom spasa." Str. 195.

³ Čak i u Zapadnim, kršćanskim društvima se pokazalo da nije moguće razdvojiti religiju od politike što u najskorije vrijeme pokazuju dramatična dešavanja u Poljskoj i u Južnoj Americi. Za više detalja o ovome vidjeti G. Lewy: *Religion and Revolution*, New York, 1974.; G. Smith: *Politics in Western Europe*, London, 1980. (naročito str. 17-25) i R.E.M. Irving: *The Christian Democratic Parties of Western Europe*, London, 1979.

na nebu – mora da čini sve što je u njegovoj moći na upućivanju u dobro i odvratanju od zla: ne samo u svom srcu i umom već, doista, aktivnim djelovanjem u društvu u svim njegovim aspektima i konačno u cijelom svijetu.

Svjestan i konstantan trud na promovisanju dobra i odvratanju od zla i iskorjenjivanju svega što je loše i zlo je opisano u riječima Poslanika Muhammeda, s.w.s.:

من رأى منكراً فليغيره بيده،
فإن لم يستطع فليسه، فإن لم يستطع
فبقلبه، وذلك أضعف الإيمان.

Što se može ovako prevesti:

“Ko god od vas vidi da se čini zlo treba da to spriječi (odmah) vlastitim rukama; ako nije u mogućnosti (da ovako učini) onda (treba pokušati da to učini) jezikom (riječima); ako (ni to) nije u mogućnosti, onda (treba to da učini) u svom srcu a to je najmanje što vjera od njega zahtjeva.”

Ovakva predanost stalnoj i neumornoj borbi protiv činjenja zla i za nadmoć ispravnog i dobra kako u srcu pojedinca tako i u društvu i širom svijeta je sama srž i značenje često pogrešno shvaćenog i pogrešno interpretiranog termina *jihad*⁴ (napor/ borba). I upravo to je razlog zašto su muslimani kao zajednica muškaraca i žena koji su tako predani (do one mjere koliko su odani ovoj borbi) opisani u Kur'anu kao uzor (ili najbolja zajednica) čovječanstvu:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ
لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ
وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ.

“Vi ste narod najbolji od svih koji se ikad pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćete, i u Allaha vjerujete.”

“A kad bi sljedbenici Knjige ispravno (ovako) vjerovali, bilo bi bolje za njih; ima ih i pravih vjernika, ali većinom su nevjernici.”⁵

Stoga je prirodno – i ustvari nužno – za muslimane (naročito za one koji imaju svijest o svojoj vjeri i društvenoj zajednici, u svjetlu ovih učenja, da aktivno učestvuju u neprekidnoj borbi za unapređenje, u skladu sa spomenutim učenjima, ekonomskih društvenih i političkih (jednako kao i moralnih, intelektualnih, estetskih i drugih) aspekata života: kako njihovih lokalnih tako i dalje u okruženju koliko im njihove mogućnosti i kapaciteti dozvoljavaju. Ostati pasivan znači ujedno i ostati nisko na skali izvrsnosti. Kao što se u Kur'anu kaže:

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ
اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَّ اللَّهُ
الْحُسْنَى وَقَضَى اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى
الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا.

“Vjernici koji kod kuće sjede, osim onih koji su za borbu nesposobni, nisu jednaki onima koji se bore na Allahovu putu imecima svojim i životima svojim. Allah je odlikovao one koji se imecima svojim i životima svojim bore, za jednu razinu više od onih koji kod kuće sjede.”⁶

Zaista, ostati pasivan iz razloga nezainteresiranosti ili ravnodušnosti bi po riječima još jednog poznatog hadisa Poslanika Muhammeda

s.w.s. bi značilo postati otpadnikom od zajednice muslimana:

من لم يهتم بأمر المسلمين فليس منهم.

(Ko se ne brine za cilj muslimana pa i nije (jedan) od njih.)

Dakle, prema Kur'anskom učenju, pravilno uspostavljena (ili muslimanska)⁷ zajednica bi bila on koja je zasnovana na sistemu vrijednosti koji bi pak, sačinjavao doslovno “stavljanje stvari na pravo mjesto” s ciljem dobrog ili moralnog življenja. Osnovne od spomenutih vrijednosti su pravda (ekonomska, socijalna i politička jednako kao i pravna); jednakost (naročito etnička i društvena); i bratstvo (svih ljudi bez obzira na vjeru, rasu ili društveni status).⁸

Kao kontrast, arogancija i ljudska tendencija da se prepušta uživanjima i rasipništvu su u Kur'anu predstavljeni kao primarni faktori koji dovode do širenja zla i korupcije u društvu.

Brojne Kur'anske parabole i kazivanja kao što su one o Iblisu, faraonu, i nekim narodima, između ostalog, nam otkrivaju aroganciju kao izvor grešnog (i politički eksplozivnog) oblika korupcije i razvrata kao što su negiranje istine, uzurpiranje prava, tiranija i nepravda.⁹

Kur'an, također, ilustruje kako je i prepuštanje strastima i užitku (luksuzu) korumpirajuće i ništa manje politički eksplozivno za društvo u cjelini:

“Mi ni u jedan grad poslanika nismo poslali a da oni koji su na raskoš navikli nisu rekli: “mi zbilja ne vjerujemo u ono što je po vama poslano!” I govorili su: “mi imamo više imetka i djece, kažnjeni nećemo biti!”¹⁰

⁴ Riječ *Jihad*, od glagola *jabada* (ulagao je dosta napora, mnogo se trudio, iscrpljivao se u činjenju dobra a protiv zla) označava “ulaganje truda i napora na Božijem putu” u najširem smislu riječi uključujući, ne samo fizički napor u slučaju rata, već primarno, sve forme moralne i intelektualne borbe u cilju podupiranja dobra i pravičnosti a protiv neispravnog i zla.

⁵ Prijevod Muhammeda Asada: *The Message of The Qur'an*, London, 1980. Str. 83.

⁶ Prijevod Kur'ana, Enes Karić, Sarajevo, 2006. En-Nisa' 95.

⁷ U Kur'anu se termin *musliman* odnosi na sve one koji se odazovu Bogu i Njegovim poslanicima od Adema, preko Abrahama, Mojsija, Isusa pa do Muhammeda s.w.s., i koji su svoje živote na ovom svijetu uredili u skladu sa objavljenom im vjerom. Sljedbenici Muhammeda, a.s., se opisuju kao model (par excellence) iz razloga što je njegova poruka, kako je objašnjeno u

Kur'anu, kulminacija i savršena forma koja obuhvata sve prijedhodne objave i koja je, kao takva, posljednja Riječ Božija čovječanstvu.

⁸ Mnogo je knjiga posvećeno ovoj temi. Među njima i jasna i koncizna: *Islam – Its Meaning for Modern Man* (London, 1960.), autora Sir. Muhammad Zafrulla Khana.

⁹ Vidi naprimjer Muhammad Asad str. 9, 732 i 221.

¹⁰ Enes Karić, Prijevod Kur'ana, Sebe', 35

“Tako Mi prije tebe nismo ni u jedan grad opominjatelja poslali a da ljudi njegovu, na raskoš svikli, nisu rekli: ‘Mi smo zbilja pretke naše našli u ovoj vjeri i mi se okrećemo za trgovima njihovim.’”¹¹

Doslovno na stotine ajeta u Kur'anu opominje vjernike da čine sve što je u njihovoj moći da podstiču na dobro i ističu vrijednosti i modele ponašanja kao što su pravda, bratstvo, jednakost i dr., koji dovode do uspostavljanja ravnoteže i dobrobiti u društvu te da se bore protiv onih (kao što su arogancija, tiranija, nepravda i prepuštanje strastima i raskoš) koji imaju za posljedicu stvaranje nereda i korupcije u društvu.

U pravilno uspostavljenom (muslimanskom) društvu, ovo bi bile osnovne vrijednosti po kojima bi se vodili kako društvo tako i država. Vođenje javnih poslova (kao i djelovanje pojedinaca) bi bilo osnovano na Kur'anskom principu “dogovora”, te ajetima kao što je: “...odlučni za Allahovu istinu budite, i pravedno svjedočite! Nek vas mržnja prema nekom narodu ne navede pa da nepravedni budete.”¹²

Imetak treba da bude tako raspoređen da “...e da ne bi to bogatstvo kolalo među vašim bogatašima...”¹³

Svi građani, bez obzira na porijeklo, društveni status, pol i vjersku, rasnu ili etničku pripadnost će se tretirati u skladu sa ljudskim vrijednostima i dignitetom koje im je Bog dodijelio: “Mi smo sinove Ademove doista odlikovali... i vrednotu im veliku darovali”¹⁴

U takvim bi uvjetima obaveza (legalna, moralna i vjerska) svih građana bila da poštivaju zakon i da pomažu i surađuju sa onima u čijoj je nadležnosti provođenje zakona:

- “...pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku, i onima vašim ljudima koji vam zapovijedaju...”¹⁵

- I “...dobročinstvom i bogobojažnošću vi se pomažite, a u grijehu i neprijateljstvu vi ne sudjelujte.”¹⁶

Građani bi također imali dužnost da odgovorno i predano sudjeluju u procesu *šure* dogovaranja, kako im nalaže Kur'an, a što muslimani širom svijeta smatraju temeljem pravilno uspostavljene državne politike, dajući dobre savjete kako vlastima tako i sugrađanima.

Vladari bi, pak, trebali da omogućuće ovakva savjetovanja i da prihvataju kritike u dobrom duhu.¹⁷ Izvanredan primjer ovoga (i to jedan koji ima vrijednost i status ustavotvornog presedana u islamskom zakonodavstvu) su riječi prvog *khalife* Abu Bekira, r.a., u kratkom inauguralnom obraćanju:

“Ako budem išao pravim putem, pomozite mi; ako skrenem, ispravite me. Najslabiji od vas su u mojim očima najjači, i ja ću se, milošću Božijom, potruditi da im osiguram na šta imaju pravo. A najjači (i agresivni) od vas su u mojim očima najslabiji i ja ću im oduzeti sve što im pravom ne pripada. Narod koji odustane od *jihada* će biti poražen, a Bog će uništiti narod koji postane nemoralan i korumpiran. Sve dok se ja pokoravam Bogu i Njegovom Poslaniku, slijedite me. A ako ja zastranim sa Njegovog puta, nemam prava na vašu odanost.”

Ova zadnja fraza u kojoj se naznačava da je pokoravanje vlastima uvjetovano i da zavisi od mjere u kojoj *ummet* prosuđuje da li je provođenje vlasti koja im je povjerena u skladu sa pravilima Islama – je od ključnog značaja za kontekst ovog našeg diskursa.

Vlast u islamu, što možemo vidjeti iz gore navedenih paragrafa i citata iz Kur'ana, je nužno ugovor

koji vladarima daje određene moći kako bi se mogli obavljati poslovi koji su im u nadležnosti i koji građanima nalaže da se povinuju vlastima. Ukoliko *ummet* putem sistema dogovaranja *šure* ocjeni da nadležni ove poslove obavljaju korektno, onda je *ummet* obavezan da se povinuje i da podrži takvu vlast. U suprotnom podrška će im biti uskraćena, a neuspješni ili devijantni vladari bi se morali odreći vlasti. Ukoliko bi odbili da to učine i nastavili da zloupotrebjavaju vlast koju im je povjerio *ummet*, iako nisu uspjeli da efikasno izvršavaju propisanu funkciju, onda bi *ummet*, ne samo imao pravo već i dužnost da takvu vlast smijeni silom. Revolucija bi, u takvim okolnostima bila prikladan i nužan oblik *jihada* borbe tj. napore ili doslovno napor volje, tijela i uma s ciljem promovisanja dobrih djela i pravde, te borbe protiv grješnih djela i zla.

Revolucija, međutim, ne bi trebala biti olahko shvaćena niti poduzeta. Ona bi trebalo da predstavlja tek krajnju mjeru djelovanja. Iz razloga što takvo djelovanje može lahko izmaći kontroli i pokrenuti neke nepredviđene sile i iznjedrati neželjene konflikte te tako dovesti do *fitne*: što je Kur'anski termin koji doslovno znači “iskušenje zla (navođenje na zlo)”, ali zavisno od konteksta, također može označavati gorko (teško) iskušenje, bolnu patnju ili ugnjetavanje.¹⁸

S ciljem sprječavanja *fitne* i svih posljedica koje ona može da ima, mnogi istaknuti mislioci i pravnici u povijesti islama kao što su čuveni Abul Hasan al-Mawardi i Abu Hamid al-Ghazali će učiti (u neku ruku kao Hobbes) da se vladaru treba povinovati čak iako je uzurpator, ukoliko je u stanju da održi red i mir i ne ometa muslimane

¹¹ Ibid, Ez-Zuhruf, 23

¹² Ibid, El-Midah, 8

¹³ Ibid, El-Hašr, 7

¹⁴ Ibid, El-Isra', 66

¹⁵ Ibid, En-Nisa', 59

¹⁶ Ibid, El-Maide, 2

¹⁷ Čak je i samom Poslaniku Muhammedu s.w.s., bez obzira na njegov položaj i Božiju potporu (wahy) u obliku objave, u Kur'anu naloženo da slijedi princip

šure i da se savjetuje sa svojim ashabima u svim javnim pitanjima.

¹⁸ Pogledati različite prijevode ovog termina u Asadovom prijevodu sure Al-Bekare, 193, al Nur, 63 i Yunus, 85

u obavljanjima njihovih osnovnih vjerskih dužnosti.¹⁹

Iako je zaista moguće u potpunosti razumjeti i cijeliti njihovo mišljenje, obzirom na historijske uvjete i političke okolnosti u kojima su ovi mislioci živjeli, sasvim je jasno da je uzurpiranje vlasti, po samoj definiciji ovog termina, u suprotnosti sa osnovnim načelima Kur'ana i *šeriata* i ni u kom slučaju se ne može smatrati legitimnim ili prihvatljivim.

Bilo to kako bilo, općenito je prihvaćeno da *al-amru bi-lma'ruf wal-nahyu 'an al-munker* tj. upućivanje na dobro i odvratanje od zla vis-à-vis deviantne ili nekompetentne vlasti, a u kontekstu *šure* tj. savjetovanja mora dovesti oštećeni *ummet* ili građanstvo i do tako drastičnih mjera kao što su pobuna ili revolt.

Moramo, dalje, imati na umu da Kur'an nalaže da se *al-amru bi-lma'ruf wal-nahyu 'an al-munker* treba primjenjivati s oprezom, mudro i uz uvažavanje osjećanja osobe kojoj se obraćamo bio on vladar ili podanik:

- “A ti Putu Gospodara svoga pozovi (svo čovječanstvo) mudročću i savjetom lijepim i s njima ti raspravljaj na način najljepši!”²⁰
- I “(obzirom da) Nisu isto dobro i zlo. Ti uzvрати na zlo onim dobrim, pa će onaj što je neprijateljstvo između njega i tebe bilo odjednom tebi prijatelj prisni postati”²¹

Čak i kada je riječ o faraonu koji, prema Kur'anskom kazivanju bijaše prešao sve granice zla, Musau i njegovu bratu biva naloženo da mu se obrate na lijep način:

“Idite vas dvojica faraonu, on je u zlu prevršio mjeru, i riječima blagim govorite mu, možda će opomenu prihvatiti ili se pobožati.”²²

Međutim, ako se sve ovo pokaže kao nedjelotvorno i devijantni vladar i dalje ustraje u zloupotrebi prava koja su mu data i uspostavi opresivan i nepravedan sistem, onda je opravdano,

uistinu, nužno, prema Kur'anskom učenju, da *ummet* podigne svoj glas, pokaže revolt i pokuša silom da povrati ono što se nije moglo mirnim pregovorima i blagim diskursom, a to je odgovorna vlast osjetljiva na potrebe naroda i posebno voljna da se povinuje vrijednostima sadržanim u Kur'anu kao što su pravičnost i uzajamna podrška uvažavajući sistem savjetovanja *šure*:

“I neka se na Allahovu Putu bore oni koji daju Ovaj Svijet za Onaj Svijet! A ko se na Allahovu Putu bori – pa bude poginuo ili pobijedi – takvome ćemo Mi nagradu golemu dati!

Šta vam je, zašto se na Allahovu Putu ne biste borili za potlačene muškarce, i žene, i djecu koji zapomažu “Naš Gospodaru! Izvedi nas iz ovoga grada čiji su stanovnici nasilnici! I daj nam od Sebe zaštitnika! I daj nam od Sebe pomagača!”²³

Za one koji nisu u mogućnosti da daju svoj doprinos u borbi protiv tiranije i nepravde obaveza je, osim ako su krajnje slabi i nemoćni, da se bar sklone izvan domena zla i tlačenja gdje mogu da budu uistinu svoji i gdje mogu u miru da obavljaju svoje vjerske dužnosti. Ukoliko svojevoljno ostanu u uvjetima tiranije i nepravde, kojoj nisu u stanju da se odupru, smatrat će ih se, Kur'anskim izrazom rečeno “onima koji su se prema sebi ogriješili” i kao takvi će biti, kao i ostali grješnici, predmetom Božije srdžbe i kazne.

“Meleki će pitati one koji su prema sebi zgriješili, kad im duše budu uzimali: “Na čemu ste vi bili?” a oni će odgovoriti” Bili smo na Zemlji tlaćeni!” A meleki će pitati: “Zar Zemlja Allahova prostrana nije pa da se po njoj selite?!” Eto, njima će Džehenem biti stanište. A ogavno li je to boravište!

Ne i onima tlaćenim, muškarcima, i ženama, i djeci koji nikakve varke nisu skovati znali, niti su puta upoznali! Njima će Allah oprostiti, a Allah grijeha briše i grijeha prašta!

A ko se na Allahovu Putu iseli, na zemlji će mnoga mjesta naći, uprkos neprijateljima, i prostranstvo. A onome ko se iz svoga staništa iseli radi Allaha i Poslanika Njegova, pa ga smrt zadesi, takvome je u Allaha nagrada! A Allah grijeha prašta i on je samilosan!”²⁴

Osim uobičajenih razloga ili povoda za revolt kao što su ugnjetavanje i nepravda treba spomenuti (što je naročito važno istaknuti u današnjim uvjetima neokolonijalizma i dominacije snažnijih država nad manjima i slabijima kao i multinacionalne korporacije) po kojima vlada može, prema Kur'anskom učenju, izgubiti pravo na odanost svojih građana i gdje bi građani imali pravo i dužnost da se pobune, to su: prenošenje vladavine i ovlasti (bilo zbog novčanih ili drugih usluga) što znači predavanje interesa podanika tj *ummeta* i njihovu lojalnost nekoj drugoj, moguće i neprijateljskoj vlasti a na štetu *ummeta*.

U Kur'anu se beskompromisno odbacuju: ksenofobija, uskogrudost i svi oblici arogancije, a preporučuje se bratski odnos i bliskost svih naroda bez obzira na vjerske, rasne i druge razlike. Kur'an, također, najstrožije osuđuje izdaju i bilo kakvo izdajničko djelovanje protiv *ummeta* bilo da je od strane njegovih vođa ili običnih građana.

Sljedeći tekst se može smatrati reprezentativnim za mnoge poticaje i opomene koji su navedeni u Kur'anu a odnose se na ove dvije stvari:

“Allah vam ne zabranjuje da dobročinstvo činite i pravedni budete onima koji se protiv vas zbog vjere ne bore, niti vas iz staništa vaših izgone! Allah, doista, voli pravedne!

Ali vam Allah zabranjuje da prijateljujete sa onima koji se protiv vas bore zbog vjere, i iz vaših staništa vas izgone i pomažu da vas protjeraju; s takvima vam zabranjuje prijateljivati! A koji s njima bude prijateljivao, takvi su zločinitelji pravi!”²⁵

¹⁹ Vidi Mawerdijev al Ahkam al Sultaniyya (posebno poglavlje o vladavini uzurpatora) i Al Ghazalijev Al Iqtisad fil Itiqad, al-Ihya i Fdaih al Batiniyya.

²⁰ Enes Karić, Ibid, En-Nahl, 125

²¹ Ibid, Fusilet, 34

²² Ibid, Taha, 34

²³ Ibid, En-Nisa', 74/75

²⁴ Ibid, En-Nisa' 97-100

²⁵ Ibid, El-Mumtehine, 8-9

Važno je naglasiti, a u vezi sa suvremenim islamskim revolucijama ili pokušajima revolta – uključujući one u Iranu, Avganistanu i Egiptu koje su iskrsele u uvjetima koje su mnogi svjesni Muslimani uvidjeli kao iznimno nezadovoljavajuće, ne samo zbog tiranije, korupcije i društvene nepravde (dakako, osuđujući svaku od ovih), već i zbog, što je i najznačajnije u kontekstu ovog diskursa, da su spomenuti režimi optuženi za kapitulaciju pred neprijateljskim stranim pritiscima i izdaju vlastitoga naroda a u interesu ove ili one supersile ili njihovih lokalnih agenata.

Ova dimenzija spomenute teme, tj. islam kao sistem društveno operativnih vrijednosti i principa, ozbiljno je potcijenjena, ako ne i potpuno zanemarena u djelima mnogih zapadnih i zapadno orijentiranih komentatora revolucionarnih trendova i pokreta koji dominiraju scenom suvremenog muslimanskog svijeta. Sve dok traje globalni konflikt među supersilama (sa svim reperkusijama i posljedicama za muslimanski svijet), i sve dok se ovi narodi i države konačno ne oslobode slabosti i stanja zavisnosti što ih već decenijama čine pukim objektom međunarodne povijesti i politike – dok se ne pobune protiv inostrane dominacije i eksploatacije (kao i protiv domaće izdaje i kapitulacije) vjerovatno će ostati glavnim izvorom masovnog negodovanja koji će biti gorivo revolucionarnim pokretima i tendencijama u muslimanskom svijetu, bilo da je riječ o državama izričito islamske orijentacije (što je sve više slučaj), ili drugim.

U takvim uvjetima (domaćeg ugnjetavanja i korupcije uz spoljnu eksploataciju i dominaciju) revolucija – bez obzira na rizike koje sobom nosi koji su tradicionalno u muslimanskom svijetu sprječavali njeno izbijanje – bi, onima od umnih i savjesnih muslimana, mogla spontano i prirodno da postane jedini izlaz, a kako bi se bilo kakva nada povratila u takvoj bezizlaznoj situaciji. Jer, konačno, (što se stalno i iznova ponavlja u Kur'anu) neumorna borba ili trud (*jihad*) protiv zla i nepravde a za dominaciju dobrote i pravičnosti – bilo da je to individualno u ljudskom srcu ili djelovanjem u društvu s ciljem postizanja političke slobode i vraćanja ljudskog dostojanstva i u samoodbrani od tiranije i nepravde – je ključ za čovjekovu sudbinu na pozornici ljudske povijesti, i jedini put na kom se čovječanstvo može nadati spasenju: kako u vjerskom tako i u političkom smislu ove riječi.

- "...A da Allah ne suzbija ljude, jedne drugima, na zemlji bi sigurno nered nastao..."²⁶
- I "sve su to Da ni (neki sretni neki nesretni) koje mi pobjedom naizmjenice svijetu dajemo, i da bi Allah ukazao na vjernike i između vas uzeo neke kao borce na Allahovu Putu poginule... i da bi čednim učinio vjernike i da bi iskorijenio nevjernike.

Zar mislite da ćete u Džennet ući a da Allah ne pokaže one između vas koji su borci na Allahovu Putu i one koji su strpljivi?!²⁷

U svjetlu gore rečenog treba razjasniti da su islamske revolucije, bilo da je riječ o suvremenim ili povijesnim revolucijama, (a bivalo ih je mnogo

koje su, između ostalog, rezultirale stvaranjem snažnih država kao što su one Murabituna i Muwahhiduna u Sjevernoj Africi i Španiji) duboko ukorijenjene u islamskom učenju kao sveobuhvatan (i vjerski i sekularan) sistem društveno operativnih vrijednosti i principa.

Ekonomski i socijalni uvjeti i krize svakako igraju važnu ulogu u oblikovanju društvenog i političkog konteksta u kojem se sve revolucije, bilo da su islamske ili ne, dešavaju. Ali se ne mogu (naročito kada je riječ o muslimanskim društvima i revolucijama) smatrati dostatnim uvjetom ili adekvatnim poticajem revolucionarnih promjena.

Jer su to ove, specifično islamske vrijednosti i principi, koji su navedeni u ovom tekstu koji, ne samo da daju značaj i značenje objektivnoj stvarnosti života muslimana, kako na individualnom tako i na društvenom nivou u svakom datom vremenu i prostoru, već, također, što je još značajnije, imaju odlučujuću ulogu u formiranju određenih strategija djelovanja i individualnih i grupnih reagovanja u spomenutim situacijama i krizama.

Istinska priroda i značaj islamskih revolucija (uključujući i onu prvu i najveću koju je vodio i oblikovao sam Poslanik Muhammed, a.s.) ne mogu se objasniti niti cijeliti u potpunosti sve dok se ove vrijednosti i principi ne uzmu u obzir i ne shvate na pravi način. U tom smislu, kao i u svim drugim pitanjima koja se tiču prirode islama i dinamike muslimanskog društva, Kur'an je, svakako, ključ i polazna tačka bilo kakvog ozbiljnog razmatranja.

prevela: Amra Kaljanac

²⁶ Ibid, El-Bekare, 251

²⁷ Ibid, Ali 'Imran, 140-142